

P o s u d e k na magisterskou práci

**Soni Kollárové: Hľadajte sa medzi ľuďmi. Predstava ľudového liečiteľstva v očiach
obyvateľov severovýchodného Slovenska – okres Svidník**

(Katedra obecné antropologie, Fakulta humanitních studií UK Praha 2009, 69 s. + 80 s. přílohy)

Soňa Kollárová si ke své magisterské práci vybrala zajímavé a v našich zemích (mám na mysli české a slovenské prostředí) relativně málo zpracované téma lidového léčitelství. Zvolila si přitom docela ambiciózní cíl „podat přehled o léčebných představách, ochranných opatřeních a praktikách v oblasti severovýchodního Slovenska, jmenovitě ve městě Svidník a v obcích Kružľová a Svidnička“ (s. 5). Rozhodla se analyzovat současnou situaci v regionu, který je charakteristický vzájemným soužitím Rusínů, Ukrajinců a Slováků, přičemž se přednostně zaměřila na oblast magických léčebných postupů a praktik.

Kollárová si klade otázku přežívání těchto praktik v dnešní civilizované společnosti, vzájemného prolínání racionálních představ a opatření v etnomedicíně a otázku jejich koexistence s moderní konvenční medicínou. Jak sama uvádí v oddílu 1. 1 („Vstupná hypotéza – liečiteľstvo a mágia“. s. 9), pokouší se nalézt odpověď na to, kdo je nositelem zmíněných představ v uvedené oblasti a zjistit, co je v myslích, představách a vzpomínkách místních lidí – tedy, zda dochází k vytrácení či vytěšňování magických představ či naopak dochází k rozkvětu zájmu o alternativní medicínu, věci magické a ezoterní. Výběr tématu předložené práce vnímám jako společensky aktuální a hodnotím jej jednoznačně pozitivně.

Po úvodní části práce, věnované vstupní hypotéze a popisu lokality výzkumu (kap. č. 1 a 2, s. 8-10), autorka přechází k teoreticko-metodologické kapitole (č. 3., s. 8-16), kde čtenáře seznamuje s detailním popisem záběru etnomedicíny, herbalismu a psychotroniky a základními souvisejícími pojmy. Poté přechází ke kapitole věnované léčivým bylinám a jejich charakteristice (č. 4, s. 17-32), přičemž vymezuje nejpoužívanější byliny a jejich použití ve zkoumaných lokalitách, které doplňuje citacemi a výroky respondentů (s. 40-48). Tato část je vypracována velmi precizně, avšak jeví se mi více deskriptivní, než by si téma zasloužilo.

V následující části (kap. č. 5) nám Kollárová přibližuje magický způsob léčení a podrobněji nás seznamuje s lidovými představami magických příčin chorob, magicko-ochrannými opatřeními v etnomedicíně a s magickými léčebnými praktikami (s. 33-43). Nesnaží se přitom prioritně interpretovat jejich původ, smysl a cíl, ale spíše zachytit jejich použití – přetrvávání a konkrétní formy praktik. Bohužel se už méně zabývá jejich případnou inovovanou podobou. V dalších kapitolách (č. 6 a 7) se věnuje vybraným magickým praktikám, tak jak je respondenti

popisují. Konkrétně se zabývá praktikami a postupy, kterými se ve vybraných oblastech léčí onemocnění lidově zvané růže, dále bradavice nebo žloutenka a kterými lidé diagnostikují uřknutí, respektive uhrnutí a zbavují se jejich negativních účinků. (s. 44 až 60).

Poté se v části nazvané “Hľadajte sa medzi ľuďmi“ (č. 8, s. 61-63) zamýšlí nad důležitostí celostního přístupu léčby člověka a fenoménu lidového léčitelství. V poslední kapitole (s. 64-66) pak autorka shrnuje závěry, ke kterým ve své studii došla a vztahuje je ke skutečnosti, že etnomedicína na Slovensku postupně zaniká a zamýšlí se nad jejím postavením a osudem v dnešním moderním, technikou a ráciem “předimenzovaném” světě.

Na tomto místě si dovolím pár postřehů, návrhů, připomínek a drobných výhrad:

Pozitivně hodnotím, že se v práci se setkáváme s komplementárním využitím antropologických metod a technik (s. 12-13). Na jedné straně s terénním výzkumem realizovaném formou polostrukturovaných rozhovorů a obsahovou analýzou dokumentů a na straně druhé s interdisciplinárním studiem z oblasti etnomedicíny a alternativních léčebných metod: fytotherapie, psychotroniky, které sloužilo autorce k interpretaci a následné analýze dat z rozhovorů s respondenty.

Kollárová svou magisterskou práci založila především na přípravě, realizaci, analýze a interpretaci výsledků polostrukturovaných rozhovorů, které vedla celkem s deseti respondenty. Pro potřeby magisterské práce je toto číslo dostačující, nicméně je otázkou nakolik je vypovídající pro danou lokalitu. Fakt, že se respondentce nepodařilo oslovit žádného muže nehodnotím negativně, naopak skupina informátorů – žen se mi tak jeví jako celek homogennější. Bylo by zajímavé v práci dále rozebrat, pokud by autorka ve výzkumu pokračovala, zda se výpovědi žen respondentek liší na základě jejich věku či vykonávané profese.

Autorka v úvodních částech představuje jednotlivé definice základních pojmů z oblasti duchovní kultury, vymezuje svoje chápání a používání jednotlivých pojmů, což je důležité pro jednoznačné vnímání textu celé práce. Malou výhradu mám k tomu, že v práci Soňa Kollárová používá pojmu „tradiční“ (od s. 9 dále), nicméně blíže nedefinuje v jakém slova smyslu. Používá slova tradiční pro způsob života a kultury, které byly v době výzkumu respondenty označovány jako „starobylé“ či „dávné“? Znamená tedy pojem tradiční časově neměnný kulturní model či jej používá ve vztahům k výzkumům na Slovensku, které byly realizovány v určitém časovém období? Podrobnější rozebrání by si zasloužil také pojem „magický“ (např. s. 9 či s.15) s ohledem na jeho odborné používání v textu.

Autorka sa prednostne zabyva projevym a lecebnyimi a magickymi praktikami obyvateľstva a nezkouma genezu týchto kultúrnych fenoménov. V práci sa navyše odvoláva predovšetkým na encyklopedická hesla, monografie a práce slovenských autorov (napr. „Horehronie“, „Slovensko“, „Československá vlastivěda“, Slovenský národopis“). Místami, v celkovom kontextu, vzniká dojem, že popisuje špecifickú „slovenskú kultúru“. Slováci v minulosti nežili v izolácii od ostatného obyvateľstva, naopak, boli aktívni súčasťou „stredoevropskej kultúry“.

Po formálnej strane práce není příliš čo vytknúť. Je psána srozumiteľne a je prostá preklepov i pravopisných chýb. Ďalej je treba oceniť teoretickú časť práce a obecnú autorčinu práci s literatúrou a poznámkovým aparátom, ktoré sú na veľmi vysokej úrovni. Teoretický prehľad je spracovaný systematicky, autorka spoľahlivo odkazuje na použité zdroje a dokáže je adekvátne využiť i v časti empirickej. Domnívam sa však, že zoznam literatúry, s níž autorka v texte pracuje, však mohol byť rozšírený o súčasné práce, ktoré k tématu v posledných rokoch vznikli (viz. výskumy na katedrách etnológie University Komenského v Bratislave a University sv. Cyrila a Metoděja v Trnave, za všetky uvedu napr. práci R. Mancela alebo K. Zajícovej a ďalej o hesla „Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska“.

Kladom práce je zdárne vypracovaná príloha zahŕňajúca nielen obrazové materiály, ale i príručku pre interview spolu s ukázkou práce s prepísaným textom, a predovšetkým sedm doslovných prepisov rozhovorov, ktoré vedla Soňa Kollárová s respondentami.

Domnívam sa preto, že magisterská práca Soni Kollárovej je pres všetky pripomienky v porovnaní s magisterskými prácami veľmi nadštandardná, a preto jej jednoznačne doporučuji obhajobu a navrhujim výborné hodnotenie. Autorka k psaniu práce pristupovala zodpovedne, po teoretickej a metodologickej príprave. Terénnym výskumom shromaždila cenné informácie, ktoré patria do oblasti duchovného života zkoumaných respondentov. Získané poznatky potom analyzovala. Presvedčenie respondentov o účinnosti popisovaných magických praktík dokladajú ich priame citácie, vhodne zařazené do textu. Výsledkom je nielen poznanie jednotlivých projevov magie, ochranných opatrení i lečebných praktík a ich významu v dnešnom živote ľudí žijúcich v vyššie uvedených oblastiach severovýchodného Slovenska, ale i načrtnutie mechanizmov ich súčasnej transformácie.

V Praze, 22. října 2009

PhDr. Lucie Hrdličková, PhD.